

ISBN: 978-605-7949-43-1

© 2018 Ketebe Kitap ve Dergi Yayıncılığı A.Ş.

Ketebe Yayınları: 129

Hatırat

Editör

Dilara Yabul

Kapak

Harun Tan

Düzeltili

Cihan Aldık

Mizanpaj

Nilgün Sönmez

1. BASKI

Nisan 2019
İstanbul

ketebe.com

Ketebe Yayınları

Sertifika No. 34989

Maltepe Mahallesi Fetih

Caddesi No: 6 Dk: 2

Topkapı 34010 İstanbul

Tel: 212.612 29 30

e-mail: ketebe@ketebe.com

Baskı ve Cilt

Matsis Matbaa Hizmetleri

San. ve Tic. Ltd. Şti

Sertifika No: 40421

Tevfik Bey Mah. Dr. Ali Demir Cad.

No: 51 Sefaköy Küçükçekmece / İstanbul

Tel: 212 624 2111

© Eserin her hakkı anlaşmalı olarak Ketebe Kitap ve Dergi Yayıncılığı A.Ş.'ne aittir. İzinsiz yayınlanamaz.
Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

Sultan II. Abdülhamid'in Sadrazamı
[Küçük] Mehmed Sa'îd
Paşa'nın Hâtırâtı
Cilt: I

HAZIRLAYAN
MUSTAFA GÜNDÜZ

KATKIDA BULUNANLAR
SELİM SELİMOĞLU
RAŞİT GÜNDOĞDU - BARIŞ ERDOĞAN

KETEBE

Mustafa Gündüz

Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitimin Tarihi ve Sosyal Temelleri Programı'nda Yüksek Lisans (2001) ve aynı bölümde *II. Meşrutiyet Dönemi Eğitim ve Modernleşme Aracı Olarak Süreli Yayınlar: Türk Yurdu, İctihad ve Sebilü'r-Reşad* başlıklı tezyle doktora derecesi aldı (2005). 2006-2011 arasında Fırat Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nde çalıştı. 2014-15'te Princeton Üniversitesi Near Eastern Studies Bölümü'nde "Visiting Fellow" statüsünde görev yaptı. Şu anda Yıldız Teknik Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü'nde Eğitim Tarihi Profesörüdür. Temel araştırma alanı, Türk eğitim tarihinin Tanzimat sonrası gelişmeleri olup, dönemin eğitim sorunları ve öncü eğitimcileri üzerine çalışmalar sürdürmektedir. Telif, tercüme ve yayına hazırlama niteliğinde eğitim tarihinin farklı konularını muhtevî birçok kitap ve makalesi vardır.

İçindekiler

[Küçük] Mehmed Sa'îd Paşa'nın (1833-1914) Hayatı, Eserleri ve Hâtırâtı Üzerine Kısa Bir İnceleme

Üst Düzey Bürokratik Görevleri: Kalemîye'den Siyasete.....	15
Sa'îd Paşa'nın Sadâret'e Getirilmesi.....	16
İngiliz Sefaretine Sığınması (Ömürde Bir Utanç Sayfası!).....	18
Kanûn-ı Esâsî'nin Yeniden İlanı ve	20
II. Meşrutiyet'in İlk Sadrazamı	20
Â'yân Meclisi Reisi Olarak Sa'îd Paşa	21
Sultan II. Abdülhamid'in Hal'i ve Meclis Başkanı Sa'îd Paşa.....	21
Sekizinci ve Dokuzuncu Sadâret Görevleri ve Kaçınılmaz Son.....	22
Sa'îd Paşa'nın Hâtırâtı ve Sultan II. Abdülhamid.....	24
Sa'îd Paşa'nın Sadrazamlık Tarihleri ve Görevde Kalma Süreleri.....	25
Sa'îd Paşa'nın Eserleri.....	25
Sa'îd Paşa'nın Hâtırâtı Hakkında Birkaç Söz:	26

MEHMED SA'İD PAŞA'NIN HÂTİRÂTI

Mukaddime.....	33
Sa'îd Paşa'nın Hâtırâtı	39
Hâmiş	41
Hâtîme.....	43
Tezkire-i Husûsiye-i Ma'rûza	67
Sûret-i Lâyiha	137

Sûret-i Muhtıra.....	154
Meclis-i Vükelâ Mazbatası	176
İngiltere Hâriciye Nâzırı Lord Rosebery'nin Tahrîrâtı'nın Fıkrât-ı Mühimmesi ..	208
Sûret-i Tezkire	213
Sûret-i Muhtıra.....	235
Mütala'a.....	235
Sûret-i Muhtıra	241
Hâriciye Nâzırı Devletlü Paşa Hazretlerine Muhtıradır.....	241
Sûret-i Ta'îmat.....	243
Sadâret-i Uzmâya	248
Tezkire'î Husûsiye-i Ma'rûza Sûretidir.....	251
Zât-ı Şâhâne'ye Yazılan Arıza Sûretidir	253
Sûret-i İ'lan.....	260
Sûret-i Beyannâme	261
Ermeni Patrikliği'ne ve Patrikhâne Meclis-i Ruhâni ve Cismâni A'zâ-yı Mevcûdesine	261
Taraf-ı Seraskeriye Telgrafnâme.....	261
Taraf-ı Seraskeriye Telgrafnâme.....	262
Tezkire-i Seraskerî ile Başkitâbet'in Telgrafnâmesi Sûreti.....	262
Zât-ı Sâmi-i Sadâret-Penâhîye	262
Taraf-ı Sâmi-i Sadâret-Penâhîye	263
Diğer Telgraf.....	264
Sûret-i Mazbata	264
Sûret-i Telgrafnâme	266
Mâbeyn-i Hümâyûn Başkitâbet-i Celilesine	266
Zeyl.....	266
Sadâret'ten Başkitâbet'e.....	267
Diğer	267
Diğer	267
Diğer	268
Sûret-i İ'lan.....	269
Taraf-ı Vâlâ-yı Seraskerîye	270
Zabtiye Nezâreti'ne	273
İngiltere Sefâreti'ne Mürâca'at.....	275
Sûret-i Tezkire	298

VESÂ'İK

Metn-i Hatırada Beyan Olunan Vesâ'ikin Sûretleri Aynen ve Sıra Rakamlarıyla Âtîde Derc Edilmiştir.....	309
Şirvânî Rüşdü Paşa'nın Maliye Nezâreti'nde Bulunduğu Esnada Müşârunileyhe Verdiğim Lâyiha.....	312
Es'ad Paşa Sadâreti'nde Kaleme Aldığım İstîzan Tezkiresi	314
Bosna Vilâyetine Tahrîrât-ı Sadâret.....	315
Tahrîrât-ı Umûmîye.....	317
Sadâret Mektupçuluğu'ndan Ma'ârif Mektupçuluğu'na Vukû'bulan Tehavvül-i Me'mûriyet Üzerine İsti'fâyı Hâvi Takrîr.....	318
Hüdâvendigâr Vilâyeti Valiliği'nde İken Sadâret'e Gönderilen Tahrîrât	318
Vilâyet Gazetesiyle İ'lan-ı Resmî	323
Diğer	324
Adliye Nezâreti'nde Bulduğum Esnada Zât-ı Şâhâne'ye Verdiğim Muhturadır.	325
Umûr-ı Askeriye	326
Umûr-ı Mülkiye	326
Adliye	327
Maliye.....	327
Ticâret ve Zirâ'at.....	328
Nâfi'a	328
Ma'ârif	328
İslahâta Dâ'ir Meclis-i Vükelâ Mazbatası Sûreti	329
Hatt-ı Hümâyûn (Hâkan-ı Sâbık'ın).....	332
Tezkire-i Ma'rûza.....	332
Suriye Valisi Midhat Paşa'ya.....	336
Telgrafnâme.....	336
Suriye Vilâyetine Telgrafnâme.....	337
Muhtar Paşa'ya Telgraf	337
Diğer	338
Diğer	339
İstîzan Tezkiresi.....	340
Arnavutluk İslahâtı'na Ta'yîn Olunan Müşir İsmail Paşa Tarafından Ahâliye İ'lan Olunmak Üzere Kaleme Aldığım Beyannâme.....	345
İslahât Hakkında Zât-ı Şâhâne'ye Verdiğim Lâyiha	348
Süferânın En Kıdemlisi Olan Almanya Sefiri Tarafından Bana Gelen Nota	361

Meclis-i Vükelâ Mazbatası	362
Varaka-i Melfûfe.....	364
Tezkire-i Husûsiye-i Ma'rûza	365
Mâbeyn Başkitâbeti'nden Tezkire	366
Mâbeyn Başkitâbeti'nin Tezkire-i Husûsiyesi.....	367
Tezkire-i Husûsiye-i Ma'rûza	368
İsti'fanâme	369
Tezkire-i Husûsiye.....	374
Kurenâdan Nişli Mahmud Bey'e Cevaben Yazılan Hususi Tezkire Sûretidir.....	375
Tezkire-i Husûsiye-i Ma'rûza Sûretidir.....	377
Tezkire-i Husûsiye Sûretidir	378
Zât-ı Şâhâne'ye Arz Ettiğim Muhtura	379
Bâb-ı Âli'den Paris, Londra, Viyana, Berlin, Petersburg ve Roma Sefâret-i Seniyyelerine Gönderilen Telgrafnâme Tercümesidir	381
İsti'fanâme	384
Tezkire-i Husûsiye	388
İsti'fanâme.....	389
Mâbeyn Başkitâbeti'nden Gelen Tezkire.....	390
Diğer	390
Tezkire-i Ma'rûza	391
İsti'fanâme.....	395
Dördüncü Def'a Sadâret'te Bulduğum Esnada Mezâhib Nezâreti'nden Rum Patrikliği'ne Olmak Üzere Kaleme Aldığım Tezkire Sûretidir.....	396
Dördüncü Def'a Sadâret'te Bulduğum Esnada Mezâhib Nezâreti'nden Rum Patrikliği'ne Olmak Üzere Kaleme Aldığım Tezkirenin Sûretidir.....	398
Meclis-i Vükelâ Mazbatası Sûretidir.....	402
Meclis-i Vükelâ'nın Mazbata-i Ma'rûzası Sûretidir	404
Tezkire-i Ma'rûza Sûretidir.....	407
Tezkire-i Husûsiye-i Ma'rûza Sûretidir.....	409
Diğer İsti'fanâme.....	413
Encümen-i Vükelâ Mazbatası	414
Meclis-i Vükelâ Mazbata-i Ma'rûzası Sûretidir.....	418
Meclis-i Vükelâ Mazbatası	424
Almanya Sefîrinin Bana Mektûb-ı Husûsîsi.....	428
Arîza	429

302 Senesi Zilka‘desine Mûsâdif Olan Ağustos	
İçinde Mekteb-i Mülkiye’de İrad Ettiğim Nutuktur.....	435
Arıza	437
Mâbeyn Başkitâbeti’ne.....	441
Arıza	442
Arıza	447
Arıza	449
Mâbeyn Başkitâbeti’ne Tezkire	458
Arıza	465
Arıza	472
Bulgaristan Komiser Başkâtibi Nebil Bey’e Gönderilen Telgrafnâme Sûretidir ...	477
Tezkire-i Husûsiye.....	478
Mâbeyn Başkitâbeti’ne Yazılan Tezkirenin Sûreti	480
Mâbeyn Başkitâbeti’ne Yazılan Tezkirenin Sûretidir.....	481
Meclis-i Vükelâ Mazbatası Sûreti.....	487
İrâde-i Seniyye Sûreti.....	491
Avusturya Sefirinin Mektûb-ı Husûsisi	492
Sadâret’ten Mâbeyn Başkitâbeti’ne Tezkire.....	493
Cild-i Evvel Nihayet Buldu.....	493
Petersburg Sefâret-i Seniyyesine	493
Birinci Cilt İndeks.....	495